

* * *

Izabela Eph'al–Jaruzelska, *Prophets, Royal Legitimacy and War in Ancient Israel*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009, s. 204.

Izabela Eph'al–Jaruzelska znana jest czytelnikom śledzącym polską literaturę dotyczącą starożytnego Izraela. Omawiana publikacja wpisuje się w dotychczasowy dorobek autorki zarówno pod względem metody, jak tematyki. „Prophets, Royal Legitimacy and War in Ancient Israel” to książka poświęcona społecznej roli proroków w życiu politycznym starożytnego Izraela. Badanie tekstów prorockich, przy zastosowaniu metod socjologicznych, autorka prezentowała już w książce: „Amos and the Officialdom in the Kingdom of Israel” (Poznań 1998). Teraz jednak mamy do czynienia z pracą o bardziej syntetycznym, niż poprzednia, charakterze.

Eph'al–Jaruzelska stara się pokazać społeczne funkcje proroków znanych z Biblii, koncentrując się na ich związkach z władzą królewską, zwłaszcza ze sferą wojny. Znajdujemy zatem w książce analizę wątków, w których prorocy zabierają głos w sprawach władzy królewskiej jako takiej, tj. prawa władców do jej sprawowania oraz boskiej ingerencji w militarne poczynania króla.

Najbardziej intryguje w omawianej pracy dobór materiału źródłowego. Tekst został podzielony na dwie zasadnicze części, dotyczące odpowiednio legitymizacji władzy królewskiej oraz roli proroków podczas wojny. W każdej części analizowane są — przy licznych odwołaniach do bliskowschodniego tła kulturowego — tekst deuteronomistyczny (w tym wypadku 1–2 Krl) oraz księga Ozeasza. Autorka poprzez to porównanie zrównuje funkcjonalnie tekst prorocki, dość dobrze odzwierciedlający — jak się powszechnie uważa — aktywność samego proroka z przekazem historiograficznym. Wnioski płynące z tego porównania są intrygujące. Widać bowiem w omawianych tekstach różnice w skali i charakterze prorockiego zaangażowania w legitymizację władzy oraz w ocenie monarszej aktywności militarnej. Ozeasz uznaje np., że boski wpływ na kwestie wojskowe przejawia się zwycięstwami wrogów Izraela i upadkiem tego ostatniego, podczas gdy w tekstach 1–2 Krl boska ingerencja zapewnia zwycięstwo pobożnemu i „dobremu” królowi, a raczej, że „złemu”, bezbożnemu władcy nie powiedzie się na polu walki. Ozeasz nie kwestionuje monarchii jako instytucji *per se*, krytykuje jednak królów, którzy nie są w stanie ochronić (*ergo* zapewnić pomyślności) swego ludu. Wystąpienia prorockie opisane w 1–2 Krl podważają jednak samą istotę władzy monarszej, jeśli królowie nie spełniają kryteriów religijnej wierności.

Eph'al–Jaruzelska celnie pokazuje, jak antymonarchiczne w duchu zapisy tekstu deuteronomistycznego odbiegają od typowego dla starożytnego Bliskiego Wschodu przekonania, zgodnie z którym to w osobie króla koncentruje się boska władza, która ma w nim swe źródło i nie wymaga legitymizacji za pośrednictwem proroków. Jasne się

zatem staje, że autorzy owych krytycznych wobec władców passusów, których istota zawiera się w przekonaniu o wyższości boskiej prawdy przekazywanej przez proroków nad boską siłą uosobioną w królu, tworzyli poza dworem królewskim, a same teksty trafiły — jak uważa Eph'al–Jaruzelska — do starszej narracji historiograficznej wtórnie.

Lukasz Niesiołowski–Spanò
Uniwersytet Warszawski
Instytut Historyczny

Georges Vigarello, *Historia gwałtu od XVI do XX wieku*, przełożyła Anna Leyk, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2010, s. 448.

„Historia gwałtu od XVI do XX wieku” jest kolejną — po „Czystości i brudzie” oraz „Historii zdrowia i choroby”¹ — książką Georges’a Vigarello, która doczekała się przekładu na język polski². Autor podjął się w niej niełatwego zadania prezentacji historii gwałtu na przestrzeni XVI–XX w., z wyłączeniem jednak pierwszych dekad ubiegłego stulecia. Wbrew tytułowi, przedmiotem opracowania jest zasadniczo historia Francji, z nielicznymi tylko odniesieniami do dziejów innych obszarów.

Książka składa się z pięciu części, wyodrębnionych na podstawie kryterium chronologicznego. Pierwsza dotyczy *ancien régime’u*, kiedy to, według ustaleń autora, panowało powszechne przyzwolenie na przemoc. Niewiele wydano wówczas wyroków skazujących w procesach o gwałt, a większość z nich zapadła w sprawach, w których ofiarami były dzieci. Z dużą surowością traktowano ataki na kobiety z wyższych sfer, stanowiące naruszenie panującej hierarchii społecznej; normalna była natomiast przemoc seksualna panów wobec służby.

W kolejnym rozdziale, poświęconym czasom rewolucji, autor zauważył, że ok. 1770 r. nastąpiło zwiększenie wrażliwości opinii publicznej na przemoc, w tym seksualną. Przejawem zmiany było na przykład wyróżnienie gwałtu na dziecku jako odrębnego przestępstwa. Pojawiły się wówczas hasła głoszące niezbywalne prawo do samostanowienia (dysponowania sobą). Uznano także, iż wymuszony akt seksualny jest atakiem na osobę, a nie na stan posiadania jej opiekuna.

Dwie kolejne części pracy dotyczą XIX w. Vigarello zwrócił uwagę na sformułowanie wówczas kategorii czynu nierządnego, szerszej niż kategoria gwałtu, oraz na fakt, że samo usiłowanie popełnienia przestępstwa było penalizowane. Pod koniec stulecia nastąpiło natomiast „stworzenie” gwałcicieli. Ówczesne teorie naukowe wskazywały na ich

¹ G. Vigarello, *Czystość i brud. Higiena ciała od średniowiecza do XX wieku*, tłum. B. Szwarzman–Czarnota, Warszawa 1996; idem, *Historia zdrowia i choroby od średniowiecza do współczesności*, tłum. B. Szwarzman–Czarnota, Warszawa 1997.

² Wydanie oryginalne: G. Vigarello, *Histoire du viol. XVIe–XXe siècle*, Paris 1998.